

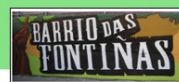
8 de abril de 2016 ás 17 h
csc das Fontiñas

Mesa redonda:

Traxectoria da comunidade xitana de Fontiñas

- **Onte (acheté). Vídeo das persoas maiores, o pasado.**
- **Hoxe (achibé). Os adultos, o presente.**
- **Mañán (callicó). A mocidade, o futuro.**

- Actuación de flamenco
- Ágape

INDICE DE CONTIDOS

	Páxs.
1. Título	3
2. Xustificación e fundamentación do proxecto	3
3. Obxectivos	13
4. Participación	13
5. Actividades	14
6. Custe económico	15
7. Anexos	16

I.- TITULO.

ACHETÉ, ACHIBÉ, CALLICÓ: Onte, hoxe e mañá.

Xornada de conmemoración do Día Internacional do Pobo Xitano no barrio de As Fontiñas.

II.- FUNDAMENTACIÓN E XUSTIFICACIÓN DO PROXECTO.

Fontiñas: un barrio novo, pero que xa ten mais que cumprida a súa maioría de idade, que vai medrando día a día, que avanza na súa consolidación, que pouco a pouco vai reforzando o seu sentimento de pertenza (aspecto difícil de acadar, ao recibir poboación pertencente a outras zonas; trasvase que se foi realizando paseniño, polo que a constitución do seu vecindario presentou puntos débiles)... Xuventude, que é sinónimo de forza; diversidade, que é sinónimo de enriquecemento persoal e social; en definitiva, dificultades, sí; potencialidades, tamén...

Non corresponde neste documento realizar unha reprodución da análise social realizada no III Diagnóstico Comunitario (para mais información, remitirse ao mesmo)¹, pero si convén dar unhas pequenas pinceladas do mesmo, dado que o seu contido é o que fundamenta o deseño e a implementación dos proxectos de intervención comunitaria. Así, na seguinte imaxe ofrécese unha síntese da análise poboacional, das necesidades sociais e das situacións carencias detectadas:

¹ www.compostelaintegra.org

Gráfica nº 1: Radiografía social no barrio de Fontiñas.

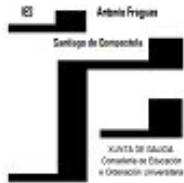

Fonte: III Diagnóstico Comunitario do Barrio de As Fontiñas (ano 2015). Elaborado pola UTS Fontiñas e o Programa municipal socioeducativo (ambos dispositivos pertencentes aos Servizos Sociais Comunitarios do Concello de Santiago de Compostela).

Gráfica nº 2: A realidade social no barrio de Fontiñas.

Fonte: UTS Fontiñas (Servizos Sociais Comunitarios) e Departamento de Orientación do IES Antonio Fraguas, 2015.

Se hai unha palabra que define ao barrio, esa é a de **DIVERSIDADE**, así o vemos na gráfica anterior: distintos tipos de familias se asentan na zona, as súas vidas e as súas realidades son moi diferentes, as súas etnias e as súas culturas se converten nun factor de enriquecemento persoal e comunitario. Este rasgo definitorio está presente tamén na actuación profesional de tódolos servizos educativos e sociais da zona, que foron quen de aunar forzas para establecer puntos de encontro e acadar obxectivos comúns.

A xestión da diversidade cultural é un dos grandes retos das sociedades no século XXI e a eficacia coa que se asuma esa xestión, vai garantir o futuro de moitas comunidades. Afrontar ese reto supón facer unha aposta pola implementación de accións pluralistas de xestión da diversidade, nas cales resulta prioritario apostar por liñas de actuación que permitan o desenvolvemento da convivencia intercultural e, dentro das mesmas, incluír metodoloxías de intervención adecuadas a esta nova realidade.

A diversidade cultural non é só a coexistencia de diferentes culturas, senón as relacións ricas e fluídas entre ditas culturas. A interculturalidade aborda a relación entre culturas, busca a converxencia para establecer vínculos e puntos en común, a través da cooperación, a aprendizaxe e o intercambio mutuo. O ideal da *interculturalidade* é que a partir da *multiculturalidade* existente, haxa un diálogo en condicións de igualdade, de democracia, de enriquecemento mutuo no intercambio.

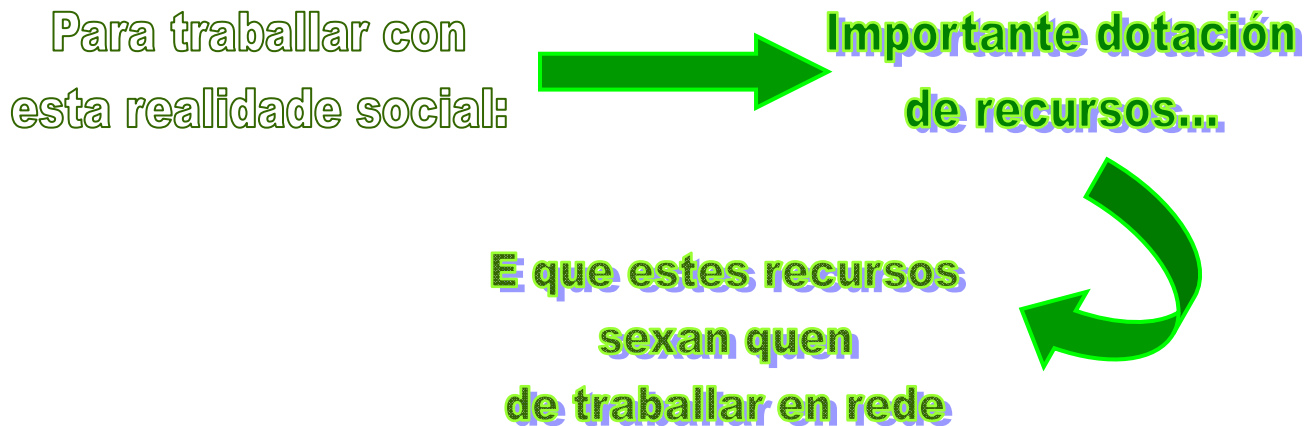
Así, dende hai xa mais dezasete anos, as entidades socioeducativas do barrio de Fontiñas, adoptamos unha perspectiva de traballo coordinado, en rede, que non obviou a esfera asistencial (de cobertura de necesidades básicas e de facer efectivos os dereitos constitucionais que asiste a cada cidadán), pero que incide nos ámbitos preventivos e de integración. No traballo comunitario levado a cabo, tivo especial incidencia a intervención coas familias pertencentes ao pobo xitano, por ser un colectivo cuantitativamente importante na distribución poboacional do barrio. Liñas de intervención social dirixidas a minguar o absentismo escolar, a mellorar a escolarización dos mais novos, a favorecer a convivencia comunitaria, formación de grupos vulnerables (Proxecto Esqueira) a incrementar o grao de participación nos diferentes recursos e servizos públicos así como do tecido social foron os piares que sostíñan as xuntanza de barrio. E a nivel educativo podemos destacar

proxectos como: os graffiti sobre a prevención da SIDA realizados no patio do IES Antonio Fraguas (curso 2004-2005), seminario permanente sobre educación intercultural (curso 2005-2006), III premio “Educacompostela” (2006), talleres de flamenco (ao longo de diferentes cursos), xuntanzas coas familias e en especial coas nais (Plan de convivencia e Plan de mellora de biblioteca), mesa redonda “Mulleres, educación e cultura” (2006), etc. A maiores, as diferentes profesionais do ámbito social e educativo participaron como poñentes en varias accións formativas e, igualmente, elaborando varios artigos sobre a materia. Na rede comunitaria de Fontiñas tiñamos claro que...

Gráfica nº 3: Presupostos básicos para o traballo en rede no barrio de Fontiñas.

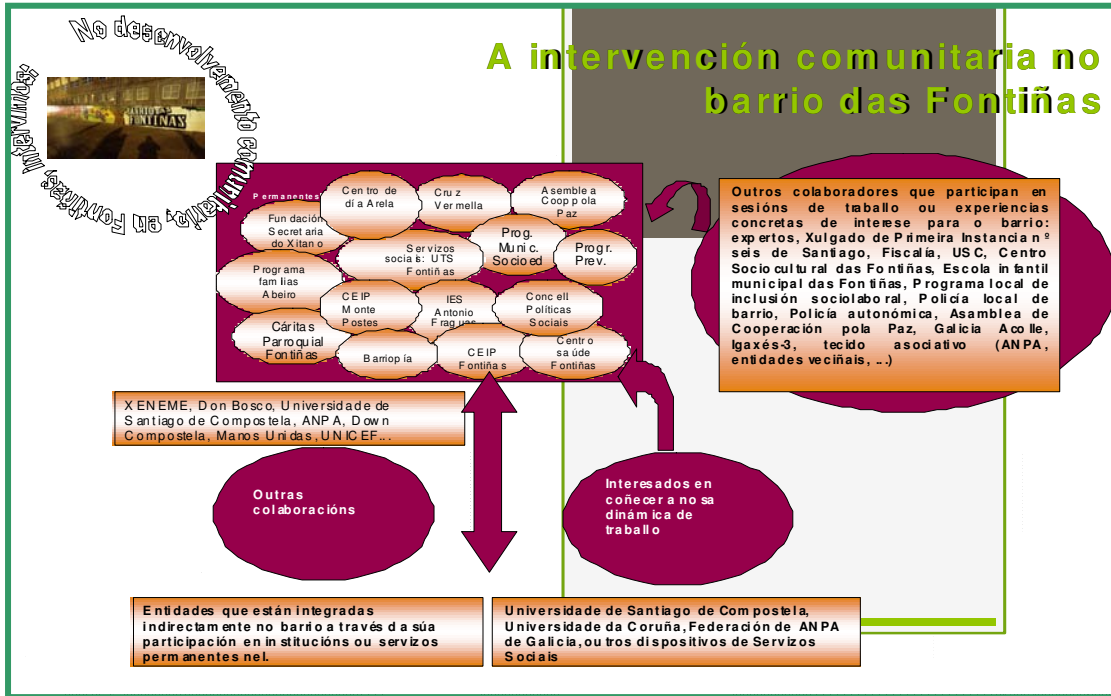

Fonte: III Diagnóstico Comunitario do Barrio de As Fontiñas (ano 2015). Elaborado pola UTS Fontiñas e o Programa municipal socioeducativo (ambos dispositivos pertencentes aos Servizos Sociais Comunitarios do Concello de Santiago de Compostela).

En consecuencia, impleméntase un traballo integral a nivel comunitario, baseado na intervención conxunta, en rede, respectando as características de cada servizo, pero buscando ao mesmo tempo as sinerxias e os puntos de encontro que permitan buscar obxectivos comúns e compartir estratexias de traballo:

Gráfica nº 4: A intervención comunitaria no barrio de Fontiñas.

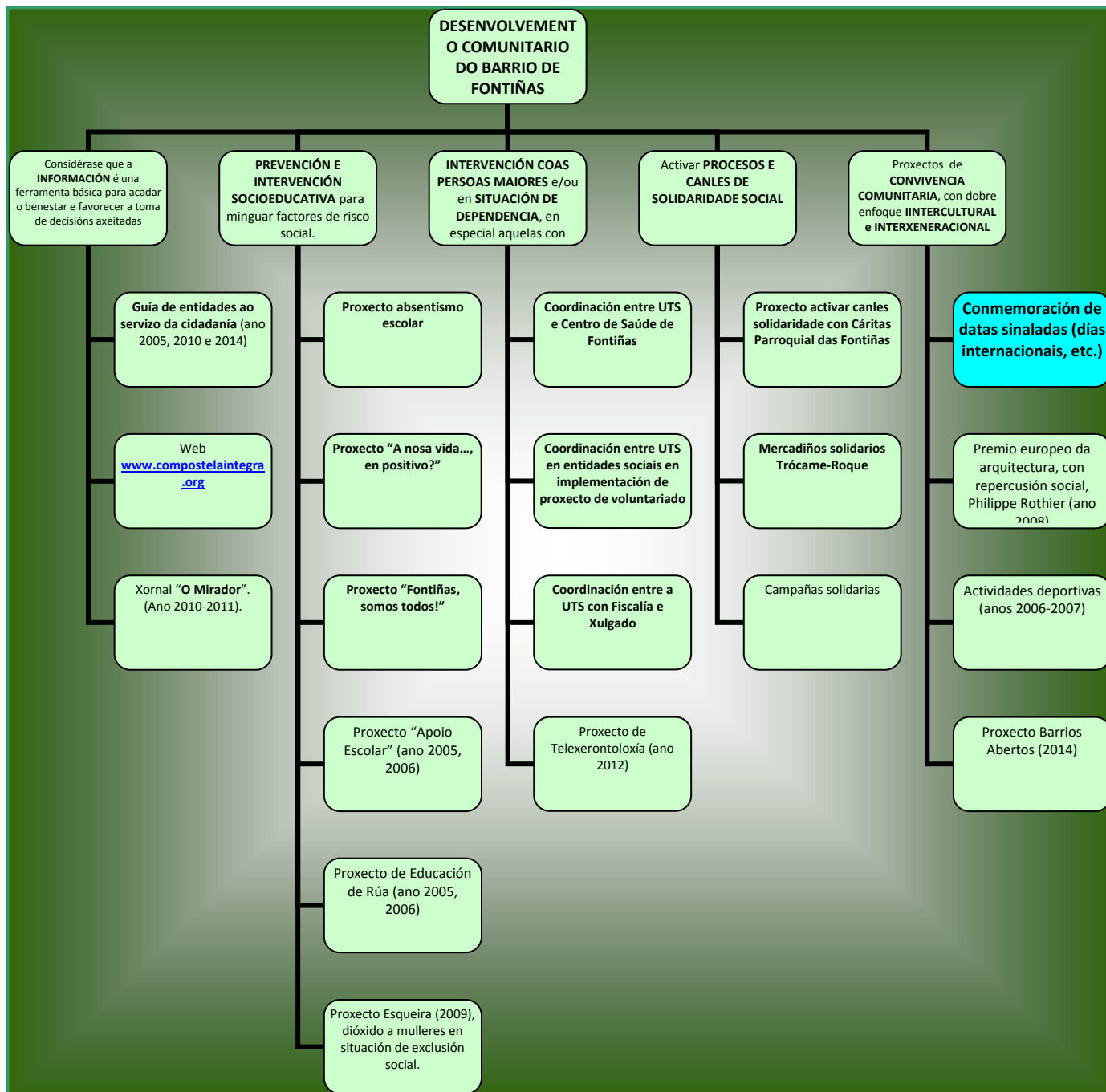
Fonte: UTS Fontiñas (Servizos Sociais Comunitarios) e Departamento de Orientación do IES Antonio Fraguas, marzo 2016 (actualización)

Imaxes da xuntanza de barrio e da xuntanza de preparación da xornada de conmemoración do Día Internacional do Pobo Xitano, 2016.

Gráfica nº 5: A programación comunitaria no barrio de Fontiñas.

Nota: As actuacións que figuran en negra, sen especificar data, é que están viventes na actualidade e que se repiten no tempo.

Fonte: III Diagnostico Comunitario. UTS Fontiñas (Servizos Sociais Comunitarios), xullo 2015.

E con estes proxectos pretendíase traballar, basicamente, tres aspectos:

Gráfica nº 6: Eixes que inspiran a intervención comunitaria en Fontiñas no período temporal 1998-2016.

Fonte: UTS Fontiñas (pertencente aos Servizos Sociais Comunitarios do Concello de Santiago de Compostela), ano 2016.

Pero a pluralidade vai mais alá; así, **a presenza da comunidade xitana no barrio foi dende sempre unha sinal de identidade**, dun contexto marcado pola diversidade, que tamén define aos xitanos e xitanas residentes en Fontiñas, en canto á heterexoneidade presente en relación ao sexo, estatus social, niveles formativos, empregabilidade e lugar de procedencia, entre outros.

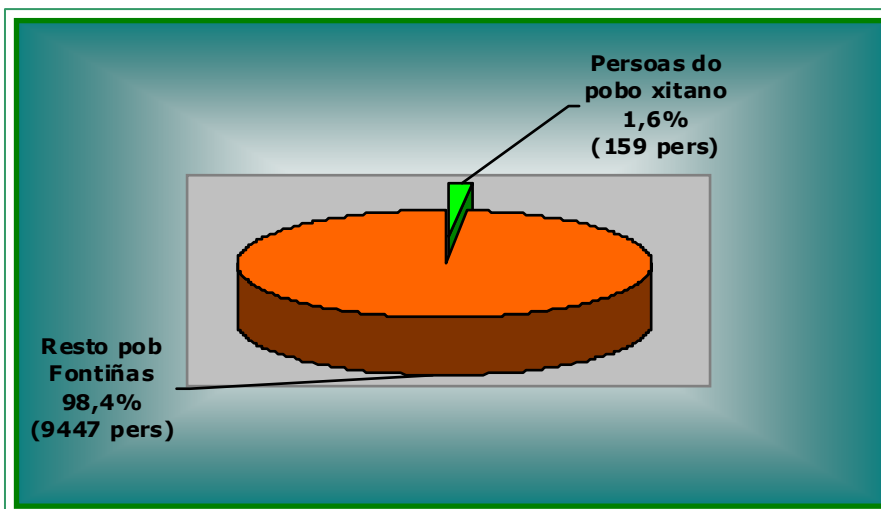
Táboa nº 1: Distribución das persoas pertencentes ao pobo xitano residentes no barrio de Fontiñas.

	HOMES			MULLERES			TOTAL	
	Nº	% V	% H	Nº	% V	% H	Nº	% V
Menos de 6 anos	10	11,63%	58,82%	7	9,59%	41,18%	16	10,69%
De 6 a 12 anos	4	4,65%	57,14%	3	4,11%	42,86%	5	4,40%
De 13 a 16 anos	3	3,49%	37,50%	5	6,85%	62,50%	8	5,03%
De 17 a 18 anos	20	23,26%	66,67%	10	13,70%	33,33%	28	18,87%
De 19 a 64 anos	39	45,35%	51,32%	37	50,68%	48,68%	75	47,80%
De 65 anos ou mais	10	11,63%	47,62%	11	15,07%	52,38%	21	13,21%
TOTAL	86	100,00%	54,09%	73	100,00%	45,91%	159	100,00%

Fonte: Datos rexistrados dende a UTS Fontiñas, xullo 2015.

Gráfica nº 7: Comparativa das persoas pertencentes ao pobo xitano coa restante poboación de Fontiñas

Fonte: Datos rexistrados dende a UTS Fontiñas, xullo 2015.

A **procedencia xeográfica** tamén se converte nunha “**diferenza**” entre as familias xitanas residentes en Fontiñas: galegos, zamoranos, portuguesas, etc. Ademais dos lugares de orixe, existen outra serie de particularidades como poden ser os liñaxes presentes dentro das familias que fai que este grupo se faga moito mais diverso (un mesmo apelido non significa que pertenza ao mesmo tronco familiar).

A poboación xitana residente no barrio de Fontiñas experimentou nos últimos anos un descenso (aínda que segue a ser un colectivo poboacional importante), feito relacionado coa adjudicación de novas vivendas de promoción pública noutras zonas do municipio ou coa independencia de núcleos familiares en vivendas de aluguer (privadas). Na actualidade, representa un peso do 1,6 % con respecto ao total poboacional do barrio de Fontiñas. A súa pirámide é contradictoria; si ben a porcentaxe do colectivo de menores de idade supón un 38,9 % (notablemente superior á media do barrio de Fontiñas, situada no 15,7 %), a dos maiores alcanza un 13,21 % (cifra que tamén é lixeiramente maior que a do promedio da zona: 14,2 %). Pero..., ¿a qué zonas se trasladaron estas familias?. Non se pode afirmar que, masivamente, fixaran os seus domicilios nas zonas de nova ubicación de vivendas de promoción pública (Conxo, Salgueiriños, etc); si ben algúns si o fixeron, outros abandonaron a zona sendo beneficiarios de axudas pertencentes aos distintos plans de vivenda: existe unha dispersión por todo o termo municipal e, sobre todo, a zonas limítrofes con este municipio onde se atopaban vivendas mais asequibles (Milladoiro, Cacheiras, Oroso ou Bertamiráns). Pero, aínda que se lles informa que teñen outros Servizos Sociais Comunitarios de referencia, é frecuente que ante calquera “crise ou situación carencial familiar” acudan a solicitar orientación á UTS Fontiñas.

Nos dous últimos anos estase constando como familias que se habían trasladado a outras zonas, están facendo o esforzo de regresar a Fontiñas. Moitas delas, verbalizan e valoran positivamente o apoio que se lles presta dende distintos servizos e que fundamenta a súa decisión de voltar; son conscientes dalgún xeito do traballo en rede e o consideran importante para o seu benestar social.

Como é sabido, o pobo xitano está vivindo un proceso de cambio social, que está provocando a redefinición da súa propia identidade étnica. Un dos elementos mais claros deste proceso de cambio é a evolución da muller xitana dentro e fora do seu contorno familiar. As mulleres xitanas do noso contexto levan tempo manifestando o seu desexo de participación noutros ámbitos, ademais do doméstico e estritamente familiar, e convertéronse co paso do tempo no motor de cambio dentro das súas familias. Paseniño acadaron favorecer o encontro, a creación de vínculos e a participación social da comunidade xitana do barrio, así como un mellor coñecemento da situación actual que elas mesmas están vivindo e o esforzo que todas están levando a cabo para melloralas.

A educación intercultural constitúe a resposta ás necesidades e problemas das sociedades multiculturais, xa que o seu fin prioritario é o fomento do respecto pola diversidade e a convivencia entre a veciñanza. A verdade é plural e relativa; cada cultura e cada persoa ten que traballar na superación dos seus propios horizontes se quere entender libre e obxectivamente os valores do “outro”.

O 8 de abril é o **Día Internacional do Pobo Xitano**; é unha data na que o pobo xitano se fai mais visible. Alzan a súa voz para mostrar a heteroxeneidade e denunciar que seguen figurando entre os colectivos sociais mais vulnerables.

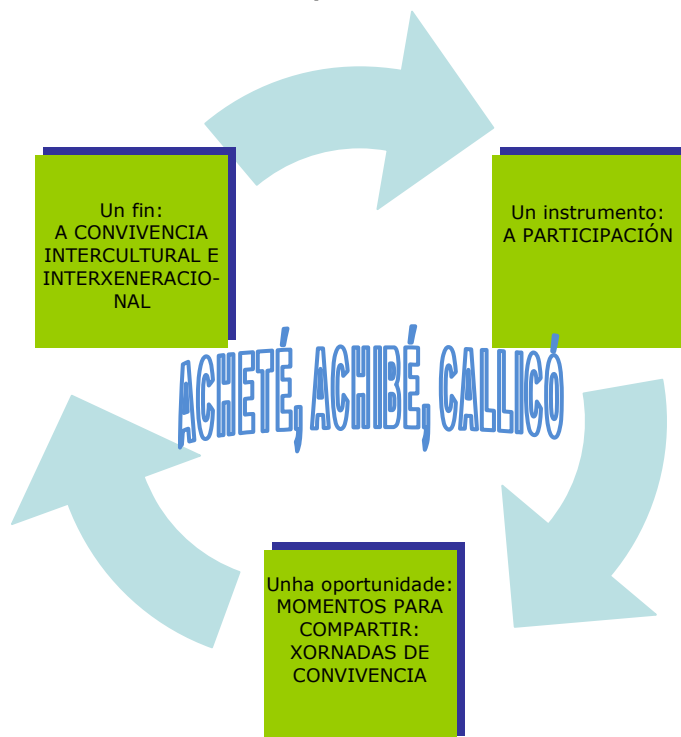
O conmemorar o Día Internacional do Pobo Xitano nesta ocasión, ten un carácter diferenciador. Noutros anos, eran os propios servizos públicos ou entidades sociais da rede comunitaria de Fontiñas as que se plantexaban a celebración desta data, ofertando diversas actividades. Despois duns anos de non celebración (dándolle prioridade a outras accións comunitarias), son as propias familias xitanas da zona quen, sendo coñecedoras da implementación doutros proxectos, se achegan aos servizos públicos da rede demandando axuda para poder conmemorar esta data; solicitan apoio, pero aportan ideas, esforzos e traballo; desexan ser eles as “voces” para analizar de onde veñen, onde están e a onde queren ir. Plantexan unha xornada onde

tódalas familias, independentemente da súa orixe, poidan participar; plantexan un xornada de convivencia, abríndoa a tódolos veciñas e veciñas (enfoque intercultural) e tamén, para tódalas franxas de idade (enfoque interxeneracional). Os maiores son a voz da experiencia, as lembranzas do pasado (**ACHETÉ**). O presente (**ACHIBÉ**) ten cambios e alguén debe ser quen de verbalizalos. O futuro (**CALLICÓ**) terá os trazos que desexemos debuxar, polo que as voces dos mais novos tamén deben ter un lugar.

Prográmase, por tanto, unha xornada de convivencia interxeneracional na que os protagonistas son tanto os maiores como os mais novos, coa finalidade de dar a coñecer o acaecido na cultura xitana antaño, cal é a súa situación actual e cales son os piares que desexan que sustenten o seu futuro; todo dende un enfoque interxeneracional e, como non, intercultural.

Gráfica nº 8: Trazos de identidade do proxecto comunitario "ACHETÉ, ACHIBÉ, CALLICÓ".

Fonte: UTS Fontiñas (Servizos Sociais Comunitarios) e Departamento de Orientación do IES Antonio Fraguas, 2016.

Este proxecto comunitario, enmarcaríase nas seguintes liñas de intervención:

- **Liña nº 5 do III Diagnóstico Comunitario:** Accións encamiñadas a apoiar itinerarios de inclusión social.
- **Liña nº 11 do III Diagnóstico Comunitario:** Celebración de actividades cun enfoque de convivencia comunitaria.
- **Liña nº 14 do III Diagnóstico Comunitario:** Difusión de actividades comunitarias.

III.- OBXECTIVOS

- Conmemorar o **Día Internacional do Pobo Xitano** no barrio de As Fontiñas.
- Construír unha xornada de convivencia, cun enfoque intercultural e interxeneracional, xuntando a familias xitanas de distintas orixes e procedencias.
- Facer visible a cultura e ó pobo xitano como veciñas e veciños activos no barrio de Fontiñas.
- Tomar conciencia da traxectoria que se está a seguir cara unha cidadanía activa.
- Cultivar actitudes interculturais positivas.
- Favorecer os espazos de encontro interxeneracionais.
- Potenciar a realización de proxectos autoxestionados polos propios destinatarios.
- Seguir a consolidar o traballo en rede iniciado no ano 1998.

IV.- PARTICIPACIÓN.

O índice de participación foi considerablemente superior ao previsto pola organización. Había unha estimación de 100 persoas, aproximadamente; nembargantes, a participación da comunidade xitana foi moi elevada, cun número de asistentes de **240 persoas**, aproximadamente, sendo o espazo insuficiente. A riqueza cultural tamén foi outra nota importante, dado que estiveron presentes tódolos troncos familiares residentes no barrio de Fontiñas. A valoración da xornada realizada por todos eles en días sucesivos foi moi positiva.

V.- ACTIVIDADES.

1. **“A voz dos nosos maiores: ONTE (ACHETÉ).** Vídeo gravado polo colectivo Barriopía, que pretendeu plasmar as historias de vida de varias veciñas e veciños do barrio (de onde proceden, como chegaron ao municipio, que lembran do pasado, ...). Os diferentes trancos familiares asentados no barrio estiveron presentes; contouse coa participación de:

- Dona Antonia C..
- Dona Piedad J. J.
- Dona Pilar J. R..
- Don Fortunato J. J..
- Don Enrique F.

2. **O noso presente: HOXE (ACHIBÉ).** Pretendeuse dar un salto xeneracional e analizar con varios veciños da zona como cambiou a vida das familias xitanas, cal é a súa realidade actual, que dificultades está na afrontar, etc. Isto realizouse co formato de mesa redonda; participación de:

- Pilar C..
- Ricardo J. J.

3. **Novos tempos: MAÑÁ (CALLICÓ).** Unha vez mais cambiando xa de xeración, desexouse dar voz aos xóvenes e rapaces, coa finalidade de que comenten cal son os seus anhelos, como desexan enfocar as súas vidas, con que atrancos se están atopando.

- Raquel F. F.
- María de Carmen H. J.
- María del Carmen L.

4. **Rematouse a xornada cunha actuación musical** e cun ágape (pendente de confirmación), pretendendo ser unha xornada conmemorativa, pero tamén de convivencia.

Esta actividade levouse a cabo o propio **8 de abril de 2016**, nas instalacións do Centro Sociocultural das Fontiñas, de 17 a 19 horas.

VI.- COSTE ECONÓMICO.

Os gastos de cartelería foron asumidos de xeito particular polas traballadoras sociais da UTS Fontiñas e pola orientadora do IES Antonio Fraguas.

O coste do ágape foi sufragado polo Concello de Santiago de Compostela (pendente de confirmación).

A xornada en imaxes

Fase preparatoria.

A xornada.

A xornada.

A xornada.

A xornada.

A xornada.

Documento elaborado por:

- **Eva María González Santiago**, traballadora social da UTS Fontiñas (pertencente aos Servizos Sociais Comunitarios Básicos do Concello de Santiago de Compostela).
- **María Jesús Viqueira Pérez**, traballadora social da UTS Fontiñas (pertencente aos Servizos Sociais Comunitarios Básicos do Concello de Santiago de Compostela).
- **Margarita Vazquez Teo**, educadora social do Programa municipal socioeducativo (pertencente aos Servizos Sociais Comunitarios Básicos do Concello de Santiago de Compostela).
- **Dolores Sanz Lobo**, orientadora do Departamento de Orientación do IES Antonio Fraguas.

Coa colaboración de:

- **Mercedes Jiménez Jiménez**, veciña do barrio de Fontiñas.
- **Esmeralda Jiménez Jiménez**, veciña do barrio de Fontiñas.